

HISTORIA

ZAKRES PODSTAWOWY I ROZSZERZONY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności między różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł i zna instytucje przechowujące źródła historyczne, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych zmierzających do poznania prawdy o przeszłości oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu zarówno przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Historia jako nauka. Uczeń:	
1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); 2) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczyrstych.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.
II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:	
1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład w kulturowe dziedzictwo ludzkości; 2) omawia najważniejsze etapy w starożytnych dziejach narodu żydowskiego.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) wyjaśnia konsekwencje wprowadzenia rolnictwa, hodowli i przejścia do osiadłego trybu życia; 2) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu.
III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:	
1) porównuje organizację społeczeństw Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>poleis</i> ; 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich oraz podbojów Aleksandra Macedońskiego; 3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych, literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) porównuje geograficzne uwarunkowania narodzin cywilizacji starożytnego Wschodu i starożytnej Grecji; 2) charakteryzuje kolonizację grecką w basenie Morza Śródziemnego i Czarnego w odniesieniu do zasięgu oraz konsekwencji kulturowych, politycznych i gospodarczych; 3) ocenia funkcjonowanie demokracji w Atenach czasów Peryklesa; 4) wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej oraz charakteryzuje założenia edukacji klasycznej i ideał <i>paidei</i> .
IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:	
1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) omawia początki Rzymu;

<p>dooby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;</p> <ol style="list-style-type: none">2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium;3) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim;4) charakteryzuje kulturowe znaczenie chrześcijaństwa;5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku imperium rzymskiego i cesarstwa zachodniorzymskiego;6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian i ich wkład w kulturę europejską.	<ol style="list-style-type: none">2) wyjaśnia przyczyny kryzysu i upadku republiki rzymskiej;3) charakteryzuje etapy ekspansji rzymskiej;4) wyjaśnia pojęcia obywatela i obywatelstwa w <i>polis</i> ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatela w późniejszych epokach.
<p>V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none">1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury;2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii;3) przedstawia charakter i główne kierunki ekspansji arabskiej;4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje etapy ekspansji Arabów i ocenia ich politykę wobec ludności podbitej;2) wyjaśnia wzajemne wpływy cywilizacji islamskiej, łańskiejskiej i bizantyjskiej.
<p>VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none">1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego;2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów oraz Ottonów;	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje Słowiańszczyznę we wczesnym średniowieczu;2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej;3) ocenia znaczenie renesansu karolińskiego dla rozwoju kultury europejskiej.

<p>3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.</p>	
<p>VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia przyczyny rywalizacji papieża z cesarstwem o przewodnictwo w <i>christianitas</i>; 2) charakteryzuje uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej oraz przedstawia ich skutki.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI w. (reformy gregoriańskie); 2) wyjaśnia związek między reformami gregoriańskimi a powstaniem etosu rycerskiego i ruchem krucjatowym; 3) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie; 4) charakteryzuje uwarunkowania rekonkwisty i przedstawia jej skutki.
<p>VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym; 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu; 2) charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich; 3) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych dla przemian gospodarczych w średniowiecznej Europie.
<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia uwarunkowania powstania państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego; 2) wyjaśnia znaczenie organizacji kościelnej dla funkcjonowania państwa wczesnopiastowskiego; 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego; 2) dokonuje bilansu panowania władców piastowskich (do 1138 r.).
<p>X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:</p>	

<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego; 2) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim; 3) charakteryzuje proces przewyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przebieg walk o tron senioralny w kontekście postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego; 2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, zakon krzyżacki, Mongołowie); 3) charakteryzuje zasady kolonizacji na prawie niemieckim; 4) charakteryzuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.
<p>XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu; 2) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza; 2) charakteryzuje kryzysy religijne, polityczne, społeczne i zdrowotne (czarna śmierć) późnego średniowiecza; 3) wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.
<p>XII. Polska w XIV i XV w. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje proces zjednoczeniowy i zmiany terytorialne państwa polskiego w XIV i XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia znaczenie unii polsko-litewskiej z perspektywy obu narodów; 2) rozpoznaje polityczne i kulturowe znaczenie ekspansji wschodniej podjętej w okresie panowania ostatniego Piasta na polskim tronie; 3) wyjaśnia wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa oraz utrwalenie unii polsko-litewskiej; 4) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie polskiej szkoły prawa międzynarodowego z XV w.;

	<p>5) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.;</p> <p>6) ocenia politykę dynastyczną Jagiellonów w XV w.</p>
<p>XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury zachodniego średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa (<i>christianitas</i>, łacina, etos rycerski i sztuka);</p> <p>2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;</p> <p>3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;</p> <p>4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką w odniesieniu do swojego regionu.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;</p> <p>2) charakteryzuje znaczenie scholastyki dla rozwoju teologii, filozofii i nauk przyrodniczych;</p> <p>3) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza, w tym rolę franciszkanów i dominikanów.</p>
<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wypraw odkrywczych;</p> <p>2) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje cywilizacje prekolumbijskie;</p> <p>2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII w.</p>
<p>XV. Czasy renesansu. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje główne prądy ideowe epoki;</p> <p>2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury;</p> <p>3) charakteryzuje sztukę renesansową w odniesieniu do swojego regionu.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.</p>
<p>XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje główne zasady luteranizmu, kalwinizmu, anglikanizmu;</p>

<p>2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;</p> <p>3) opisuje mapę wyznaniową Europy w XVI w. i miejsce Rzeczypospolitej na niej.</p>	<p>2) ocenia reformę katolicką oraz kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli jezuitów;</p> <p>3) wyjaśnia wpływ reformacji i kontrreformacji na kulturę;</p> <p>4) charakteryzuje najważniejsze wojny religijne.</p>
<p>XVII. Europa w XVI i XVII w. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia znaczenie wojny trzydziestoletniej;</p> <p>2) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII w.;</p> <p>3) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje proces kształtowania się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI i XVII w.;</p> <p>2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, w uwzględnieniu ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;</p> <p>3) charakteryzuje przemiany kapitalistyczne w życiu gospodarczym Europy Zachodniej XVI i XVII w.;</p> <p>4) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych („mała epoka lodowcowa”) dla procesów gospodarczych w Europie;</p> <p>5) charakteryzuje sztukę barokową.</p>
<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.;</p> <p>2) ocenia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce;</p> <p>3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim;</p> <p>4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ocenia rozwiązanie problemu państw zakonnych w Prusach i Inflantach;</p> <p>2) wyjaśnia program „zbierania ziem ruskich” i koncepcję „Trzeciego Rzymu” w polityce moskiewskiej w kontekście obecności Rzeczypospolitej na ziemiach litewsko-ruskich;</p> <p>3) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim;</p> <p>4) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim.</p>

XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none">1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej między Koroną a Litwą;2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.
XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none">1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji, uwzględniając artykuły henrykowskie i <i>pacta conventa</i>;2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto charakteryzuje sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy.
XXI. Renesans w Polsce. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje i ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu;2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury w odniesieniu do swojego regionu.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none">1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;2) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: <ol style="list-style-type: none">1) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana

<p>3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.</p>	<p>Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego i Jana III Sobieskiego; 2) wyjaśnia okoliczności powstania i treść sarmackiej idei „przedmurza chrześcijaństwa”.</p>
<p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje udział poszczególnych stanów w życiu gospodarczym Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 3) charakteryzuje sarmatyzm; 4) charakteryzuje atrakcyjność kulturową Rzeczypospolitej dla ościennych narodów w XVII w.</p>
<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej; 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje procesy modernizacyjne w państwach sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje rozwój parlamentaryzmu i rewolucję przemysłową w Anglii; 2) charakteryzuje sztukę klasycystyczną; 3) charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII w.</p>
<p>XXV. Rewolucje XVIII w. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia genezę i skutki rewolucji amerykańskiej; 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych Ameryki w świetle założeń konstytucji amerykańskiej; 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej; 4) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) przedstawia etapy rewolucji francuskiej prowadzące do jej radykalizacji, z uwzględnieniem przyczyn i przebiegu wojny w Wandei; 2) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy</p>

	politycznej, gospodarczej i społecznej.
XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną oraz międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich; 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej ze wskazaniem przejawów osłabienia suwerenności państwa polskiego; 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej; 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I połowie XVIII w.; 2) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej; 3) charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiorze; 4) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.
XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców; 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej; 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja; 2) ocenia rolę Tadeusza Kościuszki w walce o zachowanie niepodległości Polski oraz jako bohatera walki „za naszą i waszą wolność”; 3) charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.; 4) charakteryzuje skutki upadku Rzeczypospolitej dla Europy.
XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje dokonania polskiego oświecenia w dziedzinie kultury w odniesieniu do swojego regionu; 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia specyfikę oświecenia polskiego na tle europejskim;

<p>2) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich).</p>	<p>2) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenasa sztuki.</p>
<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; 2) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech; 3) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego; 4) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) wyjaśnia istotę systemu napoleońskiego w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona; 3) ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.</p>
<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich; 2) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze; 3) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe w I połowie XIX w.; 4) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów; 5) wyjaśnia znaczenie wojny krymskiej.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ocenia rolę Świętego Przymierza; 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia; 3) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I połowie XIX w. w Europie i Ameryce Łacińskiej; 4) wyjaśnia założenia doktryny Monroego; 5) charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie, uwzględniając udział Polaków.</p>
<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego; 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) porównuje programy głównych obozów Wielkiej Emigracji i rozpoznaje ich przedstawicieli; 2) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki; 3) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich.</p>

<p>walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie listopadowe;</p> <p>4) wyjaśnia okoliczności, w jakich doszło do rabacji galicyjskiej;</p> <p>5) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej w I połowie XIX w., z uwzględnieniem romantycznego mesjanizmu.</p>	
<p>XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;</p> <p>2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie (postawa Francji i Prus);</p> <p>3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego oraz rolę jego przywódców;</p> <p>4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje go z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego;</p> <p>2) opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.</p>
<p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w. Uczeń:</p>	
<p>1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki;</p> <p>3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w.;</p> <p>2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborczych w II połowie XIX i na początku XX w.;</p> <p>3) charakteryzuje proces modernizacji Japonii.</p>
<p>XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i na świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) rozpoznaje wybitnych teoretyków i działaczy nowych ideologii; opisuje ich dokonania;</p>

<p>2) charakteryzuje nowe prądy ideowe (nacjonalizm, socjalizm, ruch chrześcijańsko-społeczny) i kulturowe, emancypację kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej;</p> <p>3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;</p> <p>4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.</p>	<p>2) wyjaśnia związki ideologii z ruchami narodowowyzwoleńczymi i zjednoczeniowymi, z działalnością partii politycznych oraz związków zawodowych;</p> <p>3) charakteryzuje kulturowe i polityczne skutki laicyzacji.</p>
<p>XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska;</p> <p>2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach;</p> <p>3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;</p> <p>4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej;</p> <p>5) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańskiego;</p> <p>6) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje rozwój przemysłowy ziem polskich, z uwzględnieniem dokończenia procesów uwłaszczeniowych oraz urbanizacji;</p> <p>2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne;</p> <p>3) porównuje programy nowoczesnych ruchów politycznych; charakteryzuje dokonania najważniejszych przedstawicieli tych ruchów;</p> <p>4) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach;</p> <p>5) porównuje przyczyny i przebieg rewolucji w latach 1905–1907 w Rosji i Królestwie Polskim;</p> <p>6) przedstawia rezultaty wystąpień rewolucyjnych i ocenia ich znaczenie.</p>
<p>XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w. Uczeń:</p>	

<ol style="list-style-type: none">1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu;2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;3) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu;2) charakteryzuje różne nurty w sztuce na przełomie XIX i XX w.;3) ocenia rolę kultury polskiej w dziele zachowania tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rusyfikacji i germanizacji;4) charakteryzuje przejawy ożywienia religijnego w społeczeństwie polskim.
<p>XXXVII. I wojna światowa. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none">1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny;2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia Stanów Zjednoczonych Ameryki do wojny i ich rolę w konflikcie;4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none">1) omawia najważniejsze konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, z uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach;2) przedstawia przebieg działań wojennych na najważniejszych frontach, dostrzegając zależności między nimi;3) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej, z uwzględnieniem przykładów jej eksterminacji.
<p>XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none">1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny, z uwzględnieniem poboru polskich rekrutów do walczących ze sobą armii;2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej;4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none">1) opisuje polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i ententy;2) charakteryzuje skalę zniszczeń wojennych na ziemiach polskich.

XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe następstwa I wojny światowej; ocenia straty wojenne; 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; wskazuje słabe strony ładu wersalskiego; 3) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego; 4) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy; 5) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec; 2) ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu; 3) wyjaśnia przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego i ocenia skuteczność metod jego zwalczania na świecie; 4) ocenia sytuację Niemiec w latach 20.; 5) charakteryzuje przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym.
XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym; 2) wyjaśnia genezę faszystów i charakteryzuje faszystowskie Włochy; 3) charakteryzuje genezę i główne idee niemieckiego narodowego socjalizmu oraz drogę Hitlera do władzy w Niemczech; 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30.; 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej. 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia zjawisko totalitaryzmu; porównuje systemy totalitarne, charakteryzując ich imperialne cele; 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki; 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji parlamentarnej w okresie międzywojennym; 4) charakteryzuje państwa autorytarne w Europie i na świecie; wyjaśnia różnice między totalitaryzmem a autorytaryzmem; 5) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).
XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:	
<ol style="list-style-type: none"> 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej; 	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania

<p>2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;</p> <p>3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;</p> <p>4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;</p> <p>5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.</p>	<p>odzyskania niepodległości przez Polskę;</p> <p>2) wyjaśnia genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 i ocenia jego znaczenie dla przebiegu walk o granice i niepodległość Polski;</p> <p>3) opisuje genezę i przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz jej powiązanie z kwestią ukraińską i litewską;</p> <p>4) ocenia znaczenie bitwy warszawskiej;</p> <p>5) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją i Litwą;</p> <p>6) omawia sposoby upamiętnienia heroizmu Polaków na przykładzie Grobu Nieznanego Żołnierza, Cmentarza Obrońców Lwowa, Muzeum Powstań Śląskich, Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918–1919.</p>
<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.);</p> <p>3) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje ustrój i rzeczywistość polityczną w II Rzeczypospolitej przed przewrotem majowym i po nim;</p> <p>2) charakteryzuje politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej;</p> <p>3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski.</p>
<p>XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń oraz „dziedzictwo” pozaborowe;</p> <p>2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej;</p>

<p>3) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;</p> <p>4) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej.</p>	<p>2) analizuje stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej;</p> <p>3) ocenia politykę gospodarczą i społeczną władz II Rzeczypospolitej.</p>
<p>XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<p>rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje proces upowszechniania oświaty w II Rzeczypospolitej;</p> <p>2) charakteryzuje przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej.</p>
<p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec oraz Związku Sowieckiego na rozbijanie systemu wersalskiego;</p> <p>3) charakteryzuje politykę <i>appeasementu</i>;</p> <p>4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop-Mołotow i przedstawia jego postanowienia.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje proces marginalizowania Ligi Narodów;</p> <p>2) charakteryzuje i ocenia ekspansję Włoch oraz wojnę domową w Hiszpanii i jej uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.</p>
<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; charakteryzuje niemieckie i sowieckie uzasadnienia agresji na Polskę;</p> <p>3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, uwzględniając żołnierzy i ludność cywilną oraz zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, z uwzględnieniem własnego regionu;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje potencjał walczących stron;</p> <p>2) ocenia zachowanie dowódców wojskowych i władz cywilnych podczas wojny obronnej w 1939 r.;</p> <p>3) przedstawia i ocenia zachowania innych państw wobec agresji hitlerowskich Niemiec i agresji sowieckiej;</p> <p>4) wskazuje przykłady współpracy między okupantami.</p>

<p>4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów;</p> <p>5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;</p> <p>6) wyjaśnia przyczyny przegrania przez Polskę wojny obronnej.</p>	
<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;</p> <p>2) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);</p> <p>3) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy, z uwzględnieniem różnic w modelach polityki okupacyjnej realizowanej przez Niemcy na wschodzie i zachodzie;</p> <p>4) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;</p> <p>5) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) oraz przedstawia ich ustalenia.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;</p> <p>2) charakteryzuje przebieg działań wojennych na Dalekim Wschodzie i innych frontach II wojny światowej;</p> <p>3) omawia narodziny i działalność Wielkiej Koalicji;</p> <p>4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.</p>
<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;</p> <p>2) wymienia i charakteryzuje przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich – zarówno tych o wymiarze ogólnokrajowym (np. zbrodnia katyńska, Auschwitz-Birkenau), jak i regionalnym (np. Palmiry, Piaśnica, Ponary);</p> <p>3) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej;</p>	<p>spełnia wymagania dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) przedstawia decyzje władz okupacyjnych dotyczące terytorium Rzeczypospolitej i jej ludności;</p> <p>2) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich;</p> <p>3) porównuje oraz ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy Niemieckiej i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce.</p>

<p>4) wyjaśnia przyczyny i znaczenie konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;</p> <p>5) charakteryzuje różne postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów, wymienia przykłady heroizmu Polaków;</p> <p>6) charakteryzuje sytuację i postawy dzieci i młodzieży pod okupacją niemiecką i sowiecką;</p> <p>7) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizmu Polaków na przykładzie:</p> <p>a) Muzeum Powstania Warszawskiego,</p> <p>b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,</p> <p>c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.</p>	
<p>XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych przez Niemcy hitlerowskie;</p> <p>2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);</p> <p>3) opisuje położenie ludności żydowskiej oraz formy oporu, na przykładzie powstania w getcie warszawskim;</p> <p>4) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem Sprawiedliwych, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wyjaśnia religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu oraz ich związek z hasłami naukowości, nowoczesności i postępu;</p> <p>2) przedstawia i omawia działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady.</p>
<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:</p>	

<ol style="list-style-type: none">1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;2) ocenia znaczenie układu Sikorski-Majski dla obywateli polskich znajdujących się pod okupacją sowiecką;3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej;4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;7) omawia uwarunkowania i cele akcji „Burza”;8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, charakter przebiegu walk, położenie ludności cywilnej, ludobójstwo na Woli, następstwa powstania, postawę aliantów zachodnich i Związku Sowieckiego).	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none">1) opisuje położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej;2) charakteryzuje losy armii gen. Władysława Andersa;3) charakteryzuje działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej.
<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki);3) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego;4) omawia proces sowyetyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej i opór wobec komunizmu (Berlin – 1953 r.,	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje zagadnienia związane z osądzeniem zbrodni wojennych popełnionych podczas II wojny światowej;2) ocenia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych w powojennym świecie;3) wyjaśnia okoliczności utworzenia państwa Izrael i genezę konfliktu arabsko-izraelskiego;

<p>Węgry – 1956 r., Czechosłowacja – 1968 r.);</p> <p>5) charakteryzuje skutki przejęcia władzy w Chinach przez komunistów.</p>	<p>4) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej; charakteryzuje system maoistowski;</p> <p>5) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny.</p>
<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia genezę i skutki procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;</p> <p>3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;</p> <p>4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.</p>	<p>spełnia wymagania dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje tzw. rok Afryki;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie.</p>
<p>LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń:</p>	
<p>1) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;</p> <p>2) charakteryzuje tło kulturowe oraz konsekwencje rewolty studenckiej i rewolucji seksualnej przełomu lat 60. i 70.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje najważniejsze współczesne zagrożenia cywilizacyjne;</p> <p>2) wyjaśnia znaczenie Soboru Watykańskiego II oraz tzw. reform posoborowych dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu;</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia islamu we współczesnym świecie, z uwzględnieniem rozwoju ruchów fundamentalistycznych;</p> <p>4) charakteryzuje rolę kultury masowej i sportu we współczesnym świecie.</p>
<p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989–1991;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-</p>

<p>2) charakteryzuje procesy integracyjne oraz dezintegracyjne w Europie.</p>	<p>-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw; 2) wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym; 3) charakteryzuje nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego.</p>
<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje straty demograficzne, terytorialne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej; 2) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów; 3) omawia przejawy oporu społecznego wobec komunizmu, w tym działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego; 4) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt i realizację reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz handlu.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ocenia następstwa społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego; 2) omawia sytuację polskiej emigracji politycznej.</p>
<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje proces sowietyzacji na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej; 2) charakteryzuje terror stalinowski; 3) opisuje relacje państwo – Kościół w okresie stalinizmu; 4) wyjaśnia przyczyny, postulaty i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) wyjaśnia założenia propagandy komunistycznej i charakteryzuje cechy sztuki socrealizmu; 2) ocenia efekty społeczne i gospodarcze planu sześcioletniego; 3) charakteryzuje przejawy odwilży popaździernikowej.</p>
<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; 2) opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje postawy społeczne wobec władzy komunistycznej (od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę);</p>

<ul style="list-style-type: none">3) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;4) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego, z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego oraz papieża Jana Pawła II i jego wpływu na przemiany w Polsce;5) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980;6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.;7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.	<ul style="list-style-type: none">2) przedstawia najważniejsze postacie „Solidarności” (z perspektywy ogólnopolskiej i lokalnej).
<p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p>	
<ul style="list-style-type: none">1) wyjaśnia przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego oraz formy oporu społecznego;2) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu, opisuje i ocenia jego skutki;3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: <ul style="list-style-type: none">1) ocenia międzynarodową reakcję na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce;2) opisuje relacje państwo – Kościół w latach 80., z uwzględnieniem postaci ks. Jerzego Popiełuszki;3) opisuje znaczenie Kościoła katolickiego dla samoorganizacji Polaków po 13 grudnia 1981 r.;4) charakteryzuje realia życia codziennego w PRL lat 80.
<p>LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Uczeń:</p>	
<ul style="list-style-type: none">1) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;2) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej;3) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną, w tym	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: <ul style="list-style-type: none">1) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji;2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;

przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej;	3) charakteryzuje polityczne spory o kształt wolnej Polski;
4) charakteryzuje główne przemiany kulturowe, polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce w XXI w.	4) ocenia społeczne koszty transformacji;
	5) charakteryzuje stosunki Polski z państwami sąsiednimi.

Warunki i sposób realizacji

Zaproponowany układ treści nauczania stwarza możliwość pogłębionej względem szkoły podstawowej refleksji nad dziejami ojczystymi, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych.

Treści z zakresu rozszerzonego są zintegrowane z wymaganiami dla zakresu podstawowego – ich realizacja w oddziałach z rozszerzonym zakresem nauczania historii powinna być zatem prowadzona w sposób spójny. Nauczyciel może swobodnie (w ramach przewidzianej liczby godzin) rozkładać akcenty na różne zagadnienia tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczniów. Wymagania określone w podstawie programowej w zakresie przedmiotu historia nie są gotowym programem nauczania i nie mogą być traktowane jako zestaw tematów lekcji. Stanowią rejestr zakładanych umiejętności, które ma opanować uczeń liceum ogólnokształcącego i technikum.

W procesie nauczania i uczenia się nauczyciele i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych, czemu sprzyja postęp technologiczny, który stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości.

Dobór metod nauczania i środków dydaktycznych stosowanych w procesie kształcenia powinien być zależny od możliwości i potrzeb uczniów. Repertuar tych metod i środków wyznaczają jedynie wiedza i wyobrażenia nauczycieli oraz entuzjazm uczniów. Swoboda w doborze metod nauczania, a także w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych będzie stanowić o jakości nauczania historii i wynikających z niego efektów. Nieocenioną pomoc w misji historycznego edukowania młodych Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w formie cyfrowej) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli.

Dodatkowo ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę możliwości, takie formy upamiętniania kluczowych wydarzeń historycznych, jak wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym znajdujących się w danym regionie.

Zaleca się także możliwie częste uwzględnianie lokalnych kontekstów czy przykładów podczas omawiania zagadnień o ponadlokalnym charakterze, nie tylko w związku z historią sztuki.

Treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania z zakresu podstawowego i z zakresu rozszerzonego. Przyjęty przez nauczyciela podział w realizacji poszczególnych działów tematycznych w danych klasach powinienem zapewnić, odpowiednią do zakresu wymagań, ich realizację w cyklu kształcenia.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

ZAKRES ROZSZERZONY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Cele kształcenia przedmiotu wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym w liceum ogólnokształcącym i technikum odpowiadają aspektom ludzkiej dojrzałości, do której prowadzi edukacja szkolna.

I. W aspekcie stosunku do prawdy, stałego zmierzania do jej poznania i odróżniania od fałszu oraz ćwiczenia w rozpoznawaniu stopnia pewności i prawdopodobieństwa. Uczeń:

- 1) ma rzetelną wiedzę o kulturowych, politycznych i gospodarczych aspektach życia społecznego, ze szczególnym odniesieniem do współczesności (przede wszystkim w odniesieniu do Polski, z uwzględnieniem aspektów międzynarodowych);
- 2) odróżnia to, co trwałe, od tego, co zmienne, a także to, co uniwersalne, od tego, co partykularne i związane z tradycjami lokalnymi – w życiu narodów i państw, w pojęciach i doktrynach politycznych i prawnych, w kulturze życia codziennego, komunikacji społecznej i kulturze politycznej, w instytucjach międzynarodowych.

II. W aspekcie stosunku do dobra, przyjęcia go jako głównego kryterium wartościowania moralnego, odróżniania go od zła oraz ćwiczenia w ocenie intencji i skutków według słuszności, pożytku i szkody. Uczeń: